

Temahefte 18

Flyktningperspektivet i introduksjonsprogram

UDI

Utlendingsdirektoratet

Utlendingsdirektoratets bibliotek

er en sentral kunnskapsbase i Norge om flyktninger og innvandrere med en samling på ca. 12000 bind. I tillegg til å være et bibliotek for UDIs ansatte og overordnede departementer er samlingen tilgjengelig for alle som arbeider innenfor migrasjonsfeltet.

Du kan søke i bibliotekets database på UDIs hjemmeside www.udi.no hvor samlingen er registrert. Ring oss (tlf. 23 35 15 65), eller send en mail til bibl@udi.no dersom du har spørsmål.

Åpningstiden for eksterne brukere er mandag-onsdag fra kl 09.00 til kl. 15.00. Du som ikke har anledning til å besøke oss i Hausmannsgate 21 i Oslo kan få ditt lokale bibliotek til å bestille bøkene til deg (interbiblioteklån).

Heftet er utgitt av UDI, våren 2003
Opplag: 2000
ISBN: 82-427-0432-5

Piktogrammer: Helge Stiland
Tegninger, materie: Bjarne Træen

Form: JND
Trykk: Teamtrykk/Allkopi

Heftene kan bestilles pr. e-post: bestilling@udi.no eller gjennom fax: 23 35 15 08 eller lastes ned fra UDIs nettsider, www.udi.no (gå til integrering og rasisme, gå til introduksjonsprogram, gå til publikasjoner)

Temahefte 18

Flyktningperspektivet i introduksjonsprogram

Hvordan ser dagens flyktnings situasjon ut?

Hva kjennetegner de samfunn der en del deltakere i introduksjonsprogrammet kommer fra?

Hvilke metoder anvendes i det som kalles politisk eller organisert vold? Hvilke konsekvenser får organisert vold og krig på samfunnsnivå? Hva innebærer det å ha et tilbakevendingsperspektiv i arbeid med flyktninger?

Flyktninger er i utgangspunktet vanlige mennesker som har måttet flykte på grunn av politiske omstendigheter i hjemlandet deres. Flyktningbegrepet brukes her om dem som kommer til Norge med fluktlignende bakgrunn. En del har med seg erfaringer fra hendelser som defineres som brudd på menneskerettigheter og vold. Noen har opplevd disse direkte på kroppen, andre har vært vitne til slike situasjoner.

Økt kunnskap om politisk vold og økt kunnskap om hva en del flyktninger har opplevd før de kom til Norge, kan gjøre det enklere å forstå hvilke utfordringer en del flyktninger møter i sin hverdag selv om ikke flyktningen nødvendigvis opplyser om disse selv. Kunnskapen kan være et bakteppe for å forstå reaksjoner en del flyktninger har og som kan virke uforståelige hvis man ikke har tilstrekkelig informasjon om den politiske og samfunnsmessige sammenhengen flyktninger kan komme fra. I tillegg kan kunnskapen om hva flyktninger har opplevd før de kom til Norge, føre til at vi setter vårt eget flyktningarbeid inn i en større politisk og samfunnsmessig sammenheng.

Hva er en flyktning?

FNs flyktningkonvensjon av 1951 definerer en flyktning som en person som «av velbegrunnet frykt for å bli forfulgt på grunn av rase, religion, nasjonalitet,

tilhørighet til en spesiell sosial gruppe eller på grunn av politisk oppfatning befinner seg utenfor det landet han er borger av, og som er ute av stand til, eller på grunn av slik frykt, ikke ønsker å søke dette lands beskyttelse».

Artikkel 14 i FNs verdenserklæring om menneskerettigheter slår fast retten til å søke asyl: «Enhver har rett til i andre land å søke og ta imot asyl mot forfølgelse.» I Norge brukes som oftest «flyktning» som et samlebegrep om personer som er innvilget asyl, har fått individuelt opphold på humanitært grunnlag eller midlertidig kollektiv beskyttelse, enten disse har kommet som asylsøkere, overføringsflyktninger (dvs. via Høykommissæren for flyktninger – UNHCR) eller gjennom familiegjening. I utlendingsloven finnes en mer avgrenset, juridisk definisjon, der definisjonen av flyktning avgrenses til den som fyller lovens vilkår for å få asyl i Norge.

Innvandrerbegrepet omfatter alle utenlandsfødte personer som er fast bosatt i Norge og som har utenlandsfødte foreldre, enten disse er flyktninger eller ikke. Årsakene til innvandring kan være mange, der flukt er en grunn, ved siden av for eksempel arbeid eller familiegjening med norske borgere. Barn av innvandrere, født og oppvokst i Norge, regnes ikke som innvandrere.

Dagens flyktningsituasjon

Det finnes i dag mer enn 40 millioner flyktninger i verden. Mer enn halvparten av disse er flyktninger i eget land. Flyktningsproblemets omfang er en av de største menneskelige tragedier verdenssamfunnet står overfor.

Konfliktbildet i verden har endret seg drastisk de siste ti årene. Tidligere var det vanlig at kriger ble ført mellom to eller flere land. Interne stridigheter og borgerkriger er det som preger dagens konfliktbilde. Mange av krigene har historiske røtter fra langt tilbake, og er forårsaket av både politiske, økonomiske, etniske og religiøse motsetninger. En urovekkende utvikling er at de krigførende partene ofte bruker fordrivelse av sivile som et bevisst politisk virkemiddel. Dette bidrar til at antallet mennesker på flukt stiger, selv om antallet konflikter ikke har økt i nevneverdig grad.

Av verdens 40 millioner flyktninger er om lag 25 millioner internt fordrevne. Dette er mennesker som har flyktet fra krig og forfølgelse, men som ikke har krysset en landegrense. Derfor defineres de ikke som flyktninger etter FNs flyktningskonvensjon og har ikke samme rettigheter som andre flyktninger. De har således vanskeligere for å søke beskyttelse i organiserte flyktningleirer, og de er mer utsatt for fysiske overgrep, trusler, voldtekt og tvangsarbeid.

I akutte fluktsituasjoner vil det ofte være et stort behov for å nå raskt fram med nødhjelp for å sikre flyktningers rett til mat, husly, skolegang og helsetilbud. Men hjelpearbeid handler om langt mer enn å sikre at slike grunnleggende behov blir dekket. Like viktig er det å gi beskyttelse mot overgrep av ulike slag. Kvinner og barn på flukt er spesielt utsatt.

Arbeidet med å gi flyktninger beskyttelse handler også om å tale deres sak i en verden der viljen til å ta imot flyktninger er minkende. Det dreier seg blant annet om å kjempe for flyktningers rett til å søke asyl. Syv av ti av alle som er på flukt i verden, har asyl i fattige land.

Mens rike land er bekymret over antallet asylsøkere til deres land, er det altså i all hovedsak fattige land som gir asyl: Mellom 1992 og 2001 kom 86 prosent av verdens flyktninger fra utviklingsland, samtidig som disse landene også ga asyl til 72 prosent av den globale flyktningsbefolkningen.

FN har det overordnede ansvaret for internasjonalt flyktningsarbeid. Innenfor FN-systemet er det to organisasjoner som har til hovedoppgave å arbeide for flyktninger, FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR) og FNs hjelpeorganisasjon for Palestina-flyktningene (UNRWA).

Sårbare flyktninggrupper

UNHCR (FNs høykommissær for flyktninger) har definert kvinner og barn på flukt som spesielt sårbare grupper. Mer enn halvparten av verdens flyktninger er barn. De er særlig utsatt for sykdommer og underernæring. I tillegg blir barn tvangsrekruttert som soldater og utsettes for tortur og seksuelle overgrep. Samfunnsstrukturen går i oppløsning som følge av krigen, og barn mister den tryggheten som ligger i familie, skole og lokalsamfunn.

Fattigdom, sult og behov for beskyttelse tvinger mange kvinner og unge jenter inn i prostitusjon, eller de må yte seksuelle tjenester til grensevakter eller andre flyktninger eller personer som hjelper dem på flukt. Kvinner utsettes også for forfølgelse på grunn av sitt kjønn. Voldtekt er hyppig brukt som ledd i en etnisk utrenskningsstrategi, eller som tortur og straff av kvinner som er politisk aktive. Også på asylmottak i Norge er det en økende bevissthet om disse gruppenes spesielle behov for beskyttelse overfor for eksempel andre flyktninger som bor i samme mottak.

Hva er organisert vold?

Organisert vold er systematisk å påføre noen smerte og lidelse som ledd i en politisk og ideologisk maktkamp. I dette ligger det at volden er satt i system og har en hensikt,

og at den ofte er forankret i en ideologi som bygger på religiøse eller politiske ideer. Den innebærer voldelige handlinger som er uakseptable ut fra generelle menneskelige standarder. Organisert vold inkluderer voldtekt, tortur, fengsling uten rettsak, skinnhenrettelser, bortføring og andre former for voldelig begrensning av friheten. Slik sett er begrepet organisert vold nært knyttet til Menneskerettighetserklæringen av 1948, men begrepet organisert vold favner videre fordi den også omfatter vold som ikke nødvendigvis blir fordømt av internasjonale menneskerettighetskonvensjoner. I denne kategorien finner vi for eksempel krigshandlinger som gjør stor skade på enkeltmennesker og samfunn, men som ikke blir fordømt av det internasjonale samfunn.

Hvilken hensikt har organisert vold?

Volden har den hovedhensikt å knekke opposisjon slik at en eller flere grupper i et samfunn skal beholde makten. Volden kan bli rettet mot handlinger som tolkes som opposisjon, men kan like gjerne brukes mer vilkårlig mot deler av en befolkning som ikke er politisk aktiv, for å skremme den fra å gjøre motstand. Dette fører til at alle i et samfunn dominert av organisert voldsbruk, kan bli utsatt for vold, fordi det er makthaverne som til enhver tid definerer hva som kan betraktes som opposisjon eller en trussel mot systemet.

Vanlige metoder i organisert vold

- *Hva som helst kan hende når som helst*

Dette innebærer at volden rammer tilfeldig med den hensikt å forvirre. Den kan ramme hvem som helst, når som helst og av uforutsigbare grunner. Denne tilfeldige volden som rammer enkeltpersoner, kan betraktes som hovedkjennetegnet på organisert vold. Noe som blir akseptert én dag, er uakseptabelt en annen dag. Dette er en svært effektiv måte å passivisere og lamme en befolkning og en opposisjon på. Et eksempel kan være at aviser som er tillatt én dag, stenges den neste med den følge at journalister begynner å sensurere seg selv fordi de ser hva som skjer med andre aviser og kollegaer som arbeider der.

- *Ansvar for volden pulveriseres*

Makt er i utgangspunktet konsentrert i hendene på noen få ledere. Imidlertid fungerer det ofte slik at de som arbeider for lederne, får vide fullmakter til å handle som de vil, så lenge de underordner seg makthaverne og handler i deres interesse. Dette åpner for at tjenestemenn eller andre på et lavt nivå får vide fullmakter til å arrestere, avhøre og bruke vold, og at ansvaret for volden pulveriseres. Hvis det en dag kommer til et rettsoppgjør, er det svært mange som må stå til rette for voldshandlinger, noe som gjør det vanskelig å stille noen få hovedansvarlige for retten.

- *Taushet er helse*

Dette sitatet er fra juntatidens Argentina og illustrerer en annen maktstrategi, nemlig at man bevarer sin helse ved å ikke stille spørsmål ved det man ser skjer rundt seg.

- *Alle har skyld*

Det å gi ofrene skylden for volden de blir utsatt for, er en svært vanlig strategi i all voldsbruk. Makthaverne kan for eksempel gi folket skylden for at de valgte et demokratisk styre som ikke fungerte, og som det militære «måtte» styrte for å skape orden. Det nye militærdiktaturet kan for eksempel legitimere sin voldsbruk som en nødvendig «opprydding» i det kaoset som ble skapt av de demokratiske myndighetene. Med andre ord er folket skyld i sin egen ulykkelige situasjon.

- *Ingen røyk uten ild*

For makthaverne blir det viktig å rettfærdiggjøre sine handlinger. En måte å gjøre dette på er å signalisere til offentligheten at en person som arresteres eller blir utsatt for vold, på en eller annen måte har vært skyldig i et eller annet. Beviser fabrikkres, eller det signaliseres mer diffust at han eller hun ikke hadde rent mel i posen.

- *Vi skaper virkeligheten for deg*

Et framtreddende trekk ved organisert vold er at makthaverne har monopol på å definere hva som er rett og galt, hvilke verdier som er gode og hvilke som er

onde. Andre måter å forstå virkeligheten på slipper ikke til, eller får slippe til i en kontrollert grad som et alibi for at det finnes en opposisjon. Medlemmene av opposisjonen stemples som gale eller onde, og som statsfiender. På denne måten kan borgerne i et samfunn i mer eller mindre grad hjernevaskes gjennom konstant propaganda, med den følge at for eksempel venner og familiemedlemmer kan begynne å angi hverandre fordi de etter hvert begynner å tro på at opposisjonen representerer en trussel mot statens sikkerhet.

Kjønnsperspektiver i organisert vold

Til slutt skal det nevnes kort at kvinner og menn ofte blir utsatt for ulike former for vold. Kvinner i en etnisk gruppe kan for eksempel bli voldtatt av menn fra en annen etnisk gruppe ut fra en politisk hensikt, nemlig å ydmyke og skape frykt hos kvinnene så de underkaster seg. I tillegg skapes avmektighet og skam hos mennene som ikke klarte å forsvare sine kvinner. Kvinner kan også bli utsatt for sanksjoner og straff for at deres fedre, brødre, menn eller sønner er politisk aktive. Unge menn kan bli tvangsmobilisert eller henrettet fordi de er i kampdyktig alder, uavhengig av om de har vist tegn til politisk opposisjon eller ikke. Voldtekt eller seksualisert vold blir også brukt mot menn som en strategi i organisert vold.

En annen form for vold mot kvinner er kjønnsbasert vold, det vil si at en eller flere, familiemedlemmer eller andre, nekter kvinner fundamentale menneskerettigheter fordi de er kvinner, kombinert med at staten ikke kan eller vil beskytte kvinnene mot disse overgrepene. Eksempler på slike overgrep kan være voldtekt fra ektefelle uten at det får rettslige konsekvenser eller nekting av medisinsk hjelp eller skolegang for kvinner.

Hvilke konsekvenser får organisert vold på samfunnsnivå og familienivå?

I samfunn der vanlige sosiale institusjoner, som for eksempel media eller rettsvesen, mister sin mening og troverdighet, kan en form for normløshet oppstå. På det samfunnsmessige nivået kan respekten for lover og normer bli radikalt endret fordi åpenlyse overgrep ikke får konsekvenser, verken under regimet eller på grunn av manglende rettsoppgjør etter et regimes fall. En offentlig bekreftelse på at overgrep faktisk fant sted, synes å være en faktor som bidrar til at et samfunn kan komme videre. Benekting av overgrep kan motsatt føre til et demoralisert samfunn med en drastisk økning i vold og kriminalitet. Familieøkonomien kan ha blitt sterkt påvirket fordi medlemmer av familien som tjente penger, er forsvunnet eller blir nektet å arbeide. Familielivet kan også bli sterkt påvirket fordi

familiemedlemmer mistenker hverandre for angiveri. Kjønnssrollemønsteret kan også endres fordi kvinnene for eksempel må påta seg tradisjonelle mannsoppgaver i menns fravær. Den langvarige manglende muligheten til å føle seg trygg sammen med venner og familie har ofte alvorlige langtidskonsekvenser for både familieband og andre sosiale band og samfunnet som helhet.

Det er klart at organisert vold får mange konsekvenser på individnivå, for eksempel ved at enkeltpersoner slutter å gjøre politisk motstand, men også at de får både fysiske skader og psykiske reaksjoner. Dette vil imidlertid ikke behandles her.

Mestringsstrategier

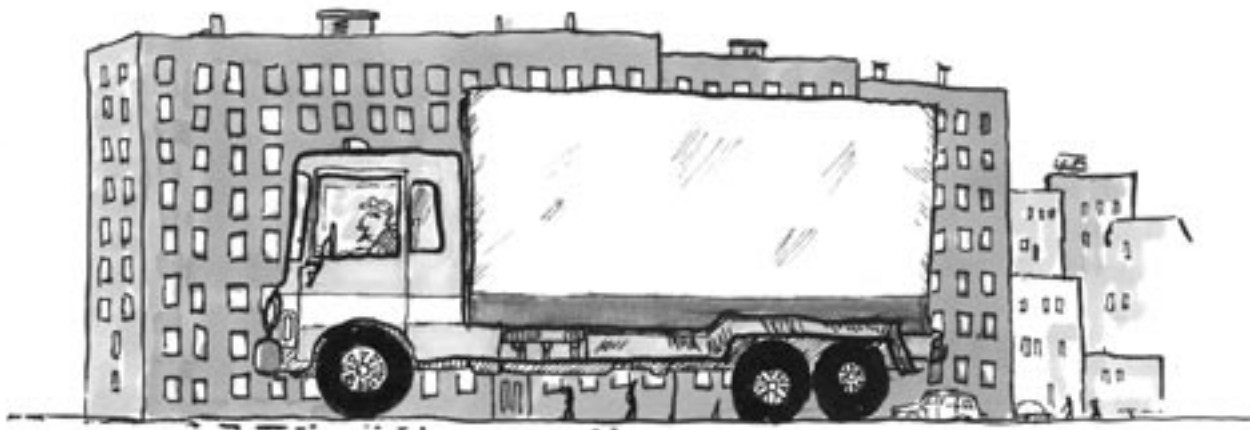
Arbeidet med flyktninger i Norge preges ofte på den ene siden av den oppfatningen at flyktningene er en svak gruppe som har få muligheter til å klare seg selv. Resultatet har vært en tendens til å gjøre flyktningene til klienter og avhengige av hjelpeapparatet. På den annen side blir en del flyktninger oppfattet som pågående, og folk vil mene at de bruker taktikker for å oppnå det de ønsker.

I virkeligheten er svært mange av flyktningene vant til å klare seg helt på egen hånd, noe som har vært en forutsetning for å overleve store påkjenninger under flukten. Flyktningene kommer fra land eller regioner der selve samfunnsstrukturen

er i oppløsning som følge av langvarige interne konflikter eller angrep utenfra. Selv der hvor myndighetene har hatt kontroll, har de ikke vært i stand til å gi befolkningen tilstrekkelig grad av beskyttelse mot angrep eller overgrep fra soldater, fra geriljagrupper eller fra andre etniske grupper. Samtidig er det store mengder våpen i omløp – ikke minst på grunn av økt behov for å beskytte seg. Flyktninger som befinner seg på flukt utenfor hjemlandet, er kanskje enda mer sårbare, fordi de ofte må forflytte seg fra land til land, over enorme strekninger, uten beskyttelse og prisgitt utviklingen av konflikten. I mange samfunn blir den viktigste ressursen – den utvidede familien – oppløst som følge av flukten.

Under slike ekstreme forhold utvikler mennesker på flukt forskjellige former for mestringsstrategier som avspeiler den unntakstilstanden de befinner seg i. Flyktningene som kommer til Norge, har ofte vært nødt til å mobilisere krefter og fantasi utenom det vanlige for ikke å bukke under på flukten. Også etter at de har kommet til Norge, mobiliseres ressurser for å mestre hverdagen. Det som av norske flyktningarbeidere kan tolkes som kravstorhet fra flyktningenes side, kan være uttrykk for mestringsstrategier som flyktningene tar i bruk for å sikre seg i en verden de har erfart er utrygg og ustabil.

Dette er en viktig erkjennelse å ha med seg i mottaks- og integreringsarbeidet i Norge.

Et begrep som det kan være nyttig å anvende i denne sammenheng, er at mange flyktninger kommer fra «krigskulturer» eller «unntakskulturer». Kulturen man forlater, er derfor ikke representativ for hvordan det pleier å være i fredstid. Landet flyktningen forlater, er i en unntakstilstand, og menneskene som bor der, utfører «unntakshandlinger» som ikke er vanlige i fredstid. Man skal derfor være forsiktig med å anta at «kulturen» en flyktning kommer fra, er representativ for hvordan det pleier å være. I krig og i ustabile samfunn må man finne andre måter å overleve på enn man gjør i fredstid. Slike overlevelsesstrategier er ofte en ressurs i denne sammenheng, selv om handlingene fra utsiden kan betraktes som umoralske eller uetiske.

I krigstid vil for eksempel mange barn bli foreldreløse. I et samfunn som mangler gode

institusjoner som tar seg av disse barna, vil det være etisk riktig for familier eller naboer å ta hånd om disse. Det vil også oppleves etisk riktig å ta med disse barna når man selv flykter, og lyve for myndigheter og andre hvis dette kreves for at man ikke skal skilles fra disse barna. En annen måte å overleve på kan være å holde tilbake mest mulig informasjon ved for eksempel å lyve om etnisitet når man møter representanter for myndigheter eller hjelpeorganisasjoner, hvis det å tilhøre en etnisk gruppe kan medføre fare eller ulemper. Slike måter å overleve på fortsetter man kanskje med, til tross for at man kommer til et nytt land med en ny kontekst, der det faktisk kan lønne seg å snakke sant og straffe seg å holde tilbake informasjon. Det som var hensiktsmessig i en krigskultur, er ikke hensiktsmessig i en fredskultur.

Tilbakevendingsperspektivet i introduksjonsprogrammet

Når slutter en person å oppfatte seg selv som flyktning? Svaret er at dette vil variere. Noen vil alltid tenke på seg selv som flyktning, det vil si å ha en livslang identitet som flyktning. Dette trenger ikke være negativt, det kan tvert imot være noe personen er stolt av, en bekreftelse og påminnelse på at man har måttet flykte fordi man var modig og gjorde opprør mot et brutalt regime. Men det kan også innebære en kronisk tilstand der man er i transitt, at man lever i et tomrom eller et venterom. Dette er begreper en del flyktninger bruker om hvordan de opplever å være flyktning. Framtidsdrømmer er knyttet til å vende hjem og ikke til å planlegge en framtid i det nye landet. For andre vil det eksistere en drøm om å reise tilbake en gang i framtiden, parallelt med at flyktningen planlegger en midlertidig, meningsfull tilværelse i det landet han eller hun har flyktet til.

Atter andre vil etter hvert oppleve at de selv eller barna har knyttet så sterke bånd til det nye landet at de etter hvert bestemmer seg for å bli livet ut. Med andre ord, mennesker er forskjellige med hensyn til hvordan eksilsituasjonen oppleves.

I Norge er tilbakevending en del av den «helhetlige flyktningpolitikken» som ble lansert i Stortingsmelding nr. 17 (1994–95) Om flyktningpolitikken. Tilbakevendingsperspektivet omhandles

også i Stortingsmelding nr. 17 Asyl- og flyktningpolitikken i Noreg (2000–2001, s.19), der tilbakevending blir beskrevet som et viktig element i en helhetlig flyktningpolitikk:

«Målet er å arbeide for å legge til rette og motivere for at de som har fått beskyttelse i Norge, skal kunne vende tilbake til hjemlandet når forholdene der ligger til rette for det.»

I det daglige arbeidet med flyktninger innebærer den helhetlige politikken i praksis at man legger vekt på både integrering og tilbakevending – uavhengig av hvilken status flyktningene har.

At flyktninger kan vende tilbake til sitt hjemland, er fastslått som en overnasjonal målsetting ved at UNHCR anbefaler det som den beste løsningen på en flyktningssituasjon.

Tilbakevending handler om folks ønsker og drømmer om å reise hjem etter et kort- eller langvarig opphold i et fremmed land. De fleste som drar til et annet land, har tanker om å vende tilbake til sitt opprinnelige hjemland en gang. Dette gjelder også flyktninger og innvandrere i Norge. Innvandrerne uten fluktbakgrunn har ofte en tilknytning til Norge og har valgt å komme akkurat hit. Dette er sjelden tilfelle for flyktningene. De har flyktet fra krig og overgrep for å komme seg i sikkerhet. Noen har kommet på egen hånd til et trygt asylland.

Andre har kommet via Høykommissæren for flyktninger (UNHCR).

Hjemlengsel er en legitim følelse som mange flyktninger har behov for å uttrykke, enten de har planlagt å vende hjem eller ikke. Kanskje er det de som ikke vender tilbake, som har størst behov for å gi uttrykk for denne lengselen. Idyllisering av hjemlandet er en del av denne lengselen, på samme måte som idyllisering av forholdene i Norge er en del av minnene for dem som har vendt hjem. I arbeid med flyktninger må en derfor tåle å høre en del sammenlikninger med Norge som ikke helt faller ut i Norges favør.

Mange beholder drømmen om tilbakevending, vel vitende om at den aldri vil bli realisert. På ulike tidspunkt i livet kan den trekkes fram som en mulighet, levendegjort av spesielle hendelser her eller i hjemlandet. Likevel er det vanskelig å bestemme seg for å bli i et fremmed land en gang for alle. Avgjørelsen om hvor man skal bygge en tilværelse for seg selv og sin familie, er en av de vanskeligste beslutningene mange tar i løpet av et liv. De fleste vil holde en liten mulighet åpen for at de kanskje en gang skal vende tilbake til hjemlandet.

I et introduksjonsprogram vil kontaktpersonen, læreren eller ansatte i Aetat kanskje møte en del flyktninger som nettopp er i et «venterom», og som synes det er meningsløst å planlegge en framtid i Norge fordi den eneste drømmen er å vende hjem

snarest mulig. Utfordringen vil da være å motivere til å bruke den tiden man tross alt er i «venterommet», til noe meningsfullt. Kan man få en kompetanse i ventetiden som man vil ha nytte av den dagen man vender hjem?

Kan det være meningsfullt å arbeide og tjene penger slik at man kan forsørge og hjelpe familiemedlemmer i hjemlandet? Hva ser personen konkret for seg i forbindelse med hjemkomsten? Hva tenker han eller hun å gjøre, å arbeide med? Hva slags rolle vil han eller hun ha? Vil det være noe vedkommende kan gjøre i mellomtiden for å bedre beherske denne rollen? Er det noen kompetanse som vil være nyttig for det samfunnet han eller hun vender tilbake til? En overordnet hensikt i arbeid med flyktninger som er i et slikt «venterom», er å bidra til å gjøre ventetiden meningsfull.

Et helhetlig flyktningsperspektiv

Stortingsmeldingen slo fast at norsk flyktningspolitikk hjemme og ute skulle ses i sammenheng, fra norsk innsats for å forebygge krig og konflikt i verden, til beskyttelse av flyktninger og aktiv freds- og forsoningsinnsats og gjenoppbygging, men også frivillig tilbakevending til hjemlandet.

I Stortingsmelding nr. 17 (2000–2001) går det fram at prinsippet om en helhetlig flyktningspolitikk fortsatt skal ligge til grunn. Men til tross for at norske myndigheter således stadfester at det

internasjonale perspektivet i det nasjonale flyktningarbeidet skal videreføres, har det likevel gradvis kommet i bakgrunnen. Dette avspeiler seg i stor grad i dagens arbeid med mottak og integrering av flyktninger i Norge. Arbeidet er i stor grad fokusert på her-og-nå-situasjonen, at flyktningene lærer seg norsk og snarest mulig blir selvhjulpne. Det nye introduksjonsprogrammet for nyankomne flyktninger har mange gode komponenter som gjelder kvalifiseringstiltak i forhold til integrering i Norge. En utfordring for programmet blir at det flyktningsspesifikke perspektivet synliggjøres i den praktiske gjennomføringen av programmet.

Flyktningene har en «fortid», en politisk og samfunnsmessig virkelighet som de kommer fra – og som de kanskje en dag vender tilbake til. Denne fortiden er det viktig å ta hensyn til, fordi den har en sterk innvirkning på livet som skal leves, enten det blir i Norge eller i hjemlandet, og på flyktningenes evne til å fungere.

Avslutning

Flyktninger kommer fra samfunn som er preget av konflikt, krig og utrygghet. Slike samfunn vil bruke systematiske og organiserte strategier for å undertrykke sin egen befolkning. Flyktninger vil som en konsekvens av dette ofte utvikle motstrategier for å overleve denne undertrykkelsen og

for å trygge seg selv og sin familie mest mulig. Det vil utvikle seg unntakskulturer som en reaksjon på undertrykkelsen, og denne er ikke representativ for kulturen slik den er i fredstid. Normene som utvikles, overlevelseshandlingene man utfører i en unntakstilstand, kan fortsette i det nye landet man kommer til, fordi man ikke forstår at konteksten har endret seg.

Det er ikke noe klart svar på hvor lenge man definerer seg som og har et selvilde som flyktning. En god del flyktninger skaper seg etter hvert en framtid i Norge og satser på en framtid her. Hvis flyktningen opplever å leve i et «venterom» uten mål og mening, vil dette forringe livskvaliteten sterkt. Det å kunne bidra til at flyktningen kan skape seg en meningsfull tilværelse i ventetiden gjennom et introduksjonsprogram, er en stor og meget viktig utfordring.

Dette heftet er skrevet av UDI i samarbeid med Flyktningrådet.

Referanser:

Jareg, K. og Sveaass, N. (2002) *Utforskning av muligheter i det kliniske intervjuet med traumatiserte flyktninger I*: M.H. Rønnestad, A. von der Lippe (red.). *Det kliniske intervjuet* (s. 549 – 567) Oslo: Gyldendal Akademisk.

Lavik, N.J. (1994) *Organized Violence and Mental Health – Historical and Psychological Perspectives on the 20th Century I*: N.J. Lavik, M. Nygård, N. Sveaass, E. Fannemel (red.). *Pain and survival: Human Rights Violations and Mental Health* (s. 85 – 115) Oslo: Scandinavian University Press.

Sveaass, N. (1994) *The Organized Destruction of Meaning I*: Lavik N.J, Nygård, M., Sveaass, N., Fannemel, E. (red.). *Pain and survival: Human Rights Violations and Mental Health* (s. 43 – 64). Oslo: Scandinavian University Press.

Litteraturanbefalinger:

«Linjer» Tidsskrift utgitt ved Psykososialt senter for flyktninger, Universitetet i Oslo. Finnes på www.med.uio.no/ipsy/pssf/linjer/linjer.htm

Nyttige webadresser:

Sosial- og helsedirektoratets webside www.shdir.no for å finne retningslinjer for helsetjenestetilbudet til flyktninger og asylsøkere

Psykososialt senter for flyktningers webside for å finne diverse faglig informasjon om flyktningarbeid www.med.uio.no/ipsy/pssf/psysos.htm

Flyktninghelse.info er en lenke til et nettsted for kompetansedatabase fra Psykososialt senter for flyktninger og de regionale psykososiale teamene for flyktninger.

Dette temaheftet inngår i en serie av hefter som er utarbeidet for ansatte i kommuner og samarbeidpartnere som arbeider med introduksjonsprogram for nyankomne flyktninger. Heftene inngår i et opplæringsprogram som arrangeres av UDI i samarbeid med Aetat, utdanningsmyndighetene og Kommunenes Sentralforbund.

1. Regjeringens forslag til ny introduksjonslov – Ot. prp. nr. 28
2. Lovforslagets regulering av Introduksjonsstønad
– regler og rutiner for utbetaling
3. Heldags- og helårsprogram i introduksjonsprogram
4. Norsk med samfunnskunnskap i introduksjonsprogram
5. Kartlegging av nyankomne innvandreres bakgrunn og kompetanse
6. Individuelle planer i introduksjonsprogrammet
7. Roller og ansvar i et introduksjonsprogram
8. Veiledning og arbeid med individuell plan
9. Kontaktpersonens rolle i introduksjonsprogram
10. Språkpraksis i introduksjonsprogram
11. Kommunikasjon via tolk
12. Kommunal organisering i introduksjonsprogram
13. Organisering av tverrfaglige team i introduksjonsprogram
14. Organisasjonskultur – ulike måter å forstå verden på
– utfordringer for tverrfaglige team i introduksjonsprogrammet
15. Godkjenning, vurdering og prøving av medbrakt utdanning og yrkeserfaring
16. Tiltak i Aetats regi i introduksjonsordningen
17. Psykisk helse hos flyktninger – vanlige reaksjoner
og forebygging av psykiske problemer
18. Flyktningperspektivet i introduksjonsprogram

Utlendingsdirektoratet

Postboks 8108 Dep.
N-0032 Oslo
Kontoradresse: Hausmannsgate 21
Telefon: 23 35 15 00
Faks: 23 35 15 15
www.udi.no
E-post: udi@udi.no

Hvis du ønsker informasjon om opplæring om introduksjonsordningen, ta kontakt med nærmeste UDI regionkontor.

Regionkontor Øst

Postboks 8789 Youngstorget, 0028 Oslo
Kontoradresse: Youngstorget 1,
Telefon: 23 31 10 00

Regionkontor Indre-Østland

Postboks 445, 2803 Gjøvik
Kontoradresse: Storgata 10
Telefon: 61 14 65 00

Regionkontor Sør

Postboks 647, 4666 Kristiansand
Kontoradresse: Slottsquartalet, Tordenskjoldsgt. 9
Telefon: 38 10 60 60

Regionkontor Vest

Postboks 4048 Dreggen, 5835 Bergen
Kontoradresse: Bugården 8
Telefon: 55 30 09 99

Regionkontor Midt-Norge

Postadresse: 7005 Trondheim
Kontoradresse: Peter Egges plass 2
Telefon: 73 89 24 00

Regionkontor Nord

Postboks 683, 8508 Narvik
Kontoradresse: Havnegata 28
Telefon: 76 96 58 10

Prosjektet er et samarbeid med:

